

Григор'єва О. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7524-7161

e-mail: olesya_hryhoryeva@i.ua

Шикіло А. В., головний економіст ДП «Полтавський КХП»

e-mail: pkhp.shikilo_anastasiya@ukr.net

Іщенко О. С., магістрант, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна

e-mail: i_oksana@ukr.net

Освіта впродовж життя: застосування європейського досвіду в розробленні та реалізації стратегії інтегрованого розвитку міст України

Анотація. Визначено актуальність питань формування системи безперервної освіти для задоволення сучасних потреб людини та викликів сьогодення. Підкреслено, що застосування безперервної освіти дає можливість не лише капіталізації людського потенціалу, а й створює умови розвитку міст, територій та навіть країн. Зазначено, що безперервна освіта для держави – це сфера соціальної політики; для суспільства – це умова відтворення та розвитку професійного та культурного потенціалу країни; для світового товариства – це спосіб розв'язання глобальних проблем людства. Проаналізовано європейський досвід формування безперервної системи освіти, зокрема програми «Освіта впродовж життя» 2007-2013 років; сучасну багатопрофільну програму освіти молоді «Erasmus+». Досліджено вплив сучасних освітніх процесів на формування стратегії інтегрованого розвитку європейських міст на прикладі стратегії розвитку Берліна до 2030 року. Розглянуто та підкреслено актуальність запозичення європейського підходу до розроблення та реалізації стратегій інтегрованого розвитку міст України на прикладі затвердженої Концепції інтегрованого розвитку міста Полтави до 2030 року.

Ключові слова: освіта впродовж життя; програма безперервної освіти; Erasmus+; інтегрований розвиток; європейський досвід.

Hryhoryeva Olesya, PhD in Economics, Associate Professor, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava, Ukraine

Shikilo Anastasiya, the Main Economist SOE Poltava combine of bread foods

Ischenko Oksana, master student Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava, Ukraine

Life Long Learning: Promotion of the European Experience for Development and Implementation of Strategies of Integrated Urban Development in Ukraine

Abstract. Introduction. The rapid pace of development and qualitative changes in technology and technology, information society, processes of globalization and the expansion of communication capabilities require a person to continuously update and modernize knowledge, improve their own skills and competences, respond quickly to the needs and calls of the economic system and public relations. All this together proves the need of a person in continuous, continuous education, which not only gives the opportunity to stay in his working city, to realize his professional abilities, to build a career and to provide the necessary level of income, but also to feel comfortable in society. However, the problem of uninterrupted education is much wider, because it provides opportunities not only for the capitalization of human potential, but also creates conditions for the development of cities, territories and even countries.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the European experience of developing a system of continuous education and its impact on the development of cities and countries in Europe; determining the possibility of borrowing European experience in life-long education organization to ensure integrated urban development in Ukraine.

Results. Continuing education has gained a profound value for such institutions as the state, society, world community. For the state - this is a sphere of social policy; for a society - a condition for the reproduction and development of the country's professional and cultural potential. For a world society, it is a way of solving global problems of mankind. The European Commission's continuing education program enables people at all stages of their lives to develop the education and training sector in Europe. European education throughout life provides grants for all areas of education and training. It provides organizations, employees and students involved in learning opportunities to work together, learn from each other's experiences and share experiences from other countries. Consequently, Europe already has a wealth of experience in the development and development of lifelong education programs. Moreover, it is these programs that form the basis for developing strategies for the development of European cities and countries.

Conclusions. *Throughout life, education does not only serve as an instrument for improving and developing human potential, but also contributing to the socio-economic development of cities and territories of the country.*

Keywords: *education; lifelong education; program lifelong learning; Erasmus +; integrated development; European experience.*

JEL Classification: *I28, O20, R58.*

Постановка проблеми. Сучасний світ стрімко змінюється. Швидкі темпи розвитку та якісні зміни техніки та технології, інформатизація суспільства, процеси глобалізації та розширення комунікаційних можливостей вимагають від людини постійного оновлення та осучаснення знань, вдосконалення власних умінь та компетенцій, оперативного реагування на потреби та заклики економічної системи, суспільних відносин. Все це разом обумовлює потребу людини у постійній, безперервній освіті, яка не лише дає можливості утриматися на своєму робочому місці, реалізувати свої професійні здібності, побудувати кар'єру та забезпечити необхідний рівень доходів, а й комфортно почуватися у соціумі. Проте проблема безперервної освіти набагато ширша, тому що дає можливості не лише капіталізації людського потенціалу, а й створює умови розвитку міст, територій та навіть країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи зазначене вище, освіта впродовж життя є досить актуальною проблемою дослідження вітчизняних науковців, особливо враховуючи тривалу реформу системи освіти в Україні, концептуальні зміни освітнього процесу, його інтеграцію до світових систем. Різноманітні аспекти безперервної освіти висвітлені у працях В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. А. Гошовської, Н. Б. Ларіної, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоевої, О. В. Чалого, Я. В. Цехмістера та ін. Безперервна освіта є предметом наукових дискусій багатьох конференцій, круглих столів та інших наукових форматів [1]. Проте, на нашу думку, потребує подальших досліджень процес впливу системи безперервної освіти на сталий розвиток територій.

Формулювання цілей дослідження. Проаналізувати європейський досвід розбудови системи безперервної освіти та її вплив на розвиток міст та країн Європи; визначити можливості запозичення європейського досвіду організації освіти впродовж життя для забезпечення інтегрованого розвитку міст в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безперервна освіта, на думку багатьох вчених, – це сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської і моральної зрілості. Для кожної людини неперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб, розвитку задатків та здібностей у мережі навчальних закладів різних форм власності чи шляхом самоосвіти [2, 3, 4].

У європейській практиці для визначення поняття безперервної освіти використовується низка термінів, серед яких: «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта впродовж життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning) [5]. У кожному з цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини.

Неперервна освіта набула глибокого значення для таких інститутів як держава, суспільство, світове товариство. Для держави – це сфера соціальної політики; для суспільства – це умова відтворення та розвитку професійного та культурного потенціалу країни. Для світового товариства – це спосіб розв'язання глобальних проблем людства.

Програма навчання Європейської Комісії неперервного навчання дає можливість людям на всіх етапах їхнього життя брати участь у стимулюванні навчального досвіду, а також допомагає розвивати освітній та навчальний сектор у Європі.

Європейська освіта впродовж життя надає гранти для всіх сфер освіти та навчання. Вона надає організаціям, працівникам та учням, які беруть участь у навчанні, можливість спільної роботи, вивчення досвіду один одного та поширення досвіду серед інших країн.

Програма «Освіта впродовж життя» на 2007–2013 рр. була створена в рамках Європейського парламенту та Ради № 1720/2006 / ЄС від 15 листопада 2006 року [6]. Вона прийшла на зміну програмам професійного та дистанційного навчання, що існували до 2006 року.

Це був єдиний фінансовий інструмент, доступний Комісії для своєї політики в області освіти і навчання, яка безпосередньо керує, протягом усього періоду. Програма продовжує основні дії, розпочаті в рамках попередніх програмних дій (зокрема, вона об'єднала різні дії, що фінансуються в рамках програми Сократа і програми Леонардо да Вінчі).

У неї є шість підпрограм:

– Програма Comenius, що підтримує діяльність шкіл (від дошкільних навчальних закладів до старших класів середньої школи або еквівалентних їм).

– Програма Erasmus, підтримує обмін студентами в сфері вищого навчання, а також співробітництво між університетами.

– Програма Леонардо да Вінчі, підтримує діяльність на початку і впродовж здобуття професійної освіти (включаючи обмін студентами і ученими, співробітництво між колегами тощо).

– Програма Grundtvig, підтримує діяльність в галузі освіти дорослих.

– Програма Transversal, здійснює охорону діяльності в чотирьох тематичних областях та у всіх секторах освіти та професійної підготовки: політичне співробітництво та інновації у сфері освіти та професійної підготовки; вивчення іноземних мов; розробка контенту і послуг на основі ІКТ, таких як Euroguidance і Ploteus, поширення результатів програми.

– Програма Жана Моне, що підтримує інститути та дії в європейській інтеграції.

Цілі Програми «Освіта впродовж життя», насамперед, зводяться до підтримки якісного навчання протягом всього життя, а після цього допомагають державам-членам Європейського Союзу розвивати свої власні системи освіти.

Як вже було зазначено, програма підтримує зв'язки між людьми, навчальними закладами та державами в межах Європейського Союзу та Європейського економічного простору.

Обмін між людьми, що зазначений в програмі Erasmus продовжується терміном від 3 до 12 місяців. Протягом цього часу студенти залишають свій університет та проходять навчання в іншій країні та університеті. Так вже у 2005-2006 навчальному році понад 150000 студентів пройшли обмін за програмою Erasmus.

Курси підвищення кваліфікації в школі чи навчання для дорослих підтримуються програмами Comenius й Grundtvig. Дані програми влаштовують стажування для студентів в закордонних компаніях для підвищення їх професійного рівня.

Обмін між школами зазначений в програмі Comenius створений для запуску спільних проектів як між самими школами, так і між учнями. Подібні проекти підтримуються в галузі навчання для дорослих в рамках програми Grundtvig. Спільні проекти, розроблені університетами різних держав створені для розробки спільних учбових програм, короткочасних інтенсивних програм чи тематичних сіток для різноманітних дисциплін.

Управління програмою було в значній мірі децентралізовано до мереж "національних агентств", призначених країнами-учасниками. Всі індивідуальні схеми мобільності та партнерства, а також багатосторонні проекти фінансуються через ці агентства. Обмежене число проектів здійснюється централізовано або за участі Європейської комісії, чи через її виконавче агентство за освітою, аудіовізуальним засобом і культурою – державною установою, що фінансується Комісією та діє від її імені.

Програма навчання протягом усього життя була спрямована на те, щоб дати можливість людям на всіх

етапах їх життя взяти участь в стимулюванні навчання, а також допомогти в розвитку сектора освіти і навчання в Європі.

На зміну програми «Освіта впродовж життя» 2007–2013 років, прийшла програма Erasmus+ – це нова програма ЄС з освіти та навчання молоді на 2014-2020 роки. Вона поєднує в собі шість попередніх програм та складається з таких ключових напрямів:

КА1. Мобільність (міжнародна кредитна мобільність (колишня програма Erasmus); спільні магістерські програми Erasmus Mundus; мобільність молоді).

КА2. Проекти співпраці (розвиток потенціалу у сфері освіти (колишня програма TEMPUS); розвиток потенціалу молоді; альянси знань, стратегічні партнерства).

КА3. Підтримка реформ (мережа національних офісів Erasmus+ та національних команд експертів з реформування вищої освіти в країнах-партнерах програми; діалог між Європейською комісією та країнами-партнерами, проведення міжнародних заходів; дослідження за запитом EACEA; регіональні спілки Асоціації випускників Erasmus+; проекти реформ у сфері молодіжної політики).

Модуль Жан Моне (активізація євроінтеграційного дискурсу; сприяння досконалості євроінтеграційних студій; залучення закладів вищої освіти до дослідження євроінтеграційних процесів; поширення ідей об'єднаної Європи).

Модуль Спорт (створення та розвиток транснаціональних мереж; сприяння синергії між місцевою, регіональною, національною та міжнародною політикою щодо розвитку спорту та фізичної культури та вирішення проблем, пов'язаних зі спортом).

Платформа «Освіта впродовж життя» слідує за розвитком Erasmus+ та виступає за відкритість і прозорість існуючих програм, а також за координацію і гармонізацію між національними агентствами.

Результатом впровадження програми Erasmus+ стало наступне:

– Erasmus+ вважається програмою, що підтримує як умови праці, так і активну громадянську позицію;

– програма Erasmus+ є більш узгодженою та більш ефективною, а також простішою у застосуванні, ніж її попередник;

– підвищуються інвестиції у освіту та підготовку кадрів молодого покоління.

Кожного року для Erasmus+ Європейська Комісія публікує програму роботи. Так, програма для 2019 року спрямована на підтримку впровадження Європейського освітнього простору, заклик до європейських університетів, центрів професійної освіти та підтримки впровадження Європейської студентської картки. Платформа «Освіта впродовж життя» має збільшення бюджету до 3 мільярдів євро, з 2,7 мільярдів євро у 2018 році. Також у програмі на 2019 рік залишається заклик до впровадження нової

ініціативи Європейського освітнього простору на основі інклюзивного підходу, орієнтованого на студентів [7].

Проект Європейського Союзу Erasmus + має офіс й в Україні також. Він у тісній співпраці з Представництвом ЄС в Україні забезпечує допомогу та підтримку Виконавчому агентству з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA) щодо запровадження в Україні Програм Erasmus+ у сфері вищої освіти.

Отже, Європа вже має багатий досвід розробки й розвитку програм для освіти впродовж усього життя. Більш того, саме ці програми закладаються в основу розроблення стратегій розвитку європейських міст та країн. Так, наприклад, стратегія розвитку Берліна до 2030 року передбачає наступне.

Берлін 2030 – це міжнародна база для розвитку освіти та кваліфікації, основних факторів у питанні працевлаштування, інтеграції, процвітання та досягнення рівної участі. Будь-хто, хто живе в Берліні має всі можливості професійного розвитку – це є обіцянкою, що надана шляхом забезпечення рівного доступу до освітніх можливостей для всіх прошарків населення Берліна. Забезпечуючи високі стандарти якості, освітні установи підлаштовують послуги, які вони надають, згідно з профілями людей, які ними користуються. Всі мешканці Берліна мають рівний доступ до освіти, незалежно від соціального становища, віку, статі, походження, релігійних поглядів, фізичних можливостей чи сексуальної орієнтації. Освітні установи Берліна є дійсно всеохоплюючими. Набуття та підвищення кваліфікації протягом всього життя є звичайною справою у Берліні, і громада з готовністю приймає це. У кожному районі Берліна є широка мережа державних та приватних навчальних закладів, що можуть запропонувати курси із низьким прохідним порогом та гнучко реагувати на вимоги ринку праці. В свою чергу це є вигідним для ринку праці Берліна, оскільки він отримує необхідну кваліфіковану робочу силу.

Пріоритетними є інвестиції в освіту: забезпечується різноманітність освіти, в той час як кампанії з поліпшення якості та встановлення чітких критеріїв сприяють розбудові інфраструктури та потенціалу, у відповідності до вимог Берліна та рівня його росту.

Розвиток дитячих садків та шкіл як основи надання освіти. Заохочується співпраця між школами, населенням та поза аудиторними місцями для навчання. Забезпечуються будівництва шкіл на довгостроковій основі. Заохочується індивідуальна підтримка для кожної дитини змалечку, переглядаються та адаптуються навчальні та інтеграційні програми.

Пропонується широкий спектр можливостей для подальшої освіти та підвищення кваліфікації молоді та людей старшого віку. Основна увага зосереджена на систематичному набутті нових кваліфікаційних навичок, що вимагаються на ринку праці.

Бібліотеки – це стратегічні партнери в сфері освіти; вони пропонують некомерційні можливості для обміну та групової роботи та співпрацюють із зацікавленими представниками зі сфери міського розвитку, бізнесу та громадянського суспільства.

Освітні установи створюються (реорганізуються), щоб забезпечити ширший доступ до освіти та відповідати комплексним стандартам; забезпечується навчання та підготовка для вчителів [8].

Відповідні розділи, пов'язані із розвитком освіти, залучення молоді існують практично в кожній стратегії розвитку міст Європи чи навіть країни [9, 10]. Це не випадково, бо саме молодь є рушійною силою, що здатна перетворити міста й села на високорозвинуті осередки економічного, екологічного, культурного, соціального простору, вирішити демографічні та інші проблеми розвитку територій.

На сьогодні Україна переживає інтенсивний розвиток. Розвиток у тому числі стосується інтеграційних процесів, пов'язаних з задекларованим європейським напрямом розвитку. Тому закономірним є запозичення досвіду саме з країн Європи, як з боку впровадження системи безперервної освіти, так й інтегрованого розвитку територій. Стратегії інтегрованого розвитку міст в Україні почали розроблятися з 2016 року в рамках реалізації Проекту німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ). На даний час вже є затвердженою Концепція інтегрованого розвитку міста Полтава [11].

Аналогічно стратегіям розвитку міст Європи, Концепція інтегрованого розвитку міста Полтава містить позиції, пов'язані із розвитком системи освіти. У сфері розвитку «Диверсифікація економіки» виділено такі цілі розвитку як: «Планування та розвиток економіки знань та креативних індустрій» та «Встановлення постійних та ефективних зв'язків між наукою, виробництвом та владою». Стратегічними проектами є: створення техно(бізнес) парку; розвиток сектору креативних індустрій; створення IT-кластеру; сприяння розвитку творчих освітніх програм; введення системи дуальної професійної освіти; створення сучасного багатопрофільного тренінгового центру. Вже сьогодні у закладах вищої освіти міста реалізуються програми Erasmus+, працює інститут третього віку. Очікується, що завдяки ефективній співпраці навчальних закладів міста з органами влади та місцевого самоврядування, підприємницькими структурами, державними інституціями та громадськими організаціями місто буде готувати фахівців, які потрібні для розвитку задекларованих пріоритетних галузей економіки, місто зупинить міграційний потік мешканців, в першу чергу, молоді, створить нові робочі міста, забезпечить комфортне міське середовище та соціально-економічний розвиток міста з дотриманням усіх екологічних стандартів та вимог на основі запозичення досвіду розвитку європейських міст, у яких заставою успішного розвитку є забезпечення безперервної системи освіти.

Висновки. Освіта впродовж життя виступає не лише інструментом вдосконалення та розвитку людського потенціалу, а сприяє соціально-економічному розвитку міст та територій країни.

Треба також зазначити, що розвиток системи безперервної освіти в Україні ще не задовольняє всіх вимог сучасності, особливо у частині неформальній та інформальній освіти. Залишаються осторонь ключові питання, які стосуються забезпечення і контролю якості та визнання неформальної та інформальної освіти. Для дорослої людини саме ці форми освіти збігаються з таким поняттям, як додаткова освіта або освіта, яку людина здобуває, зазвичай, в післядипломний період.

Саме запровадження досконалої системи неформальної та інформальної освіти здатне забезпечити умови для самореалізації кожної особистості, її морального вдосконалення. Сучасні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності й усвідомлення власної ролі та значення в житті суспільства, а також дій відповідно до власних переконань і цінностей. В більшості випадків наведені вимоги задовольняються постійним навчанням та саморозвитком, втім не слід забувати, що забезпечення ефективної системи освіти впродовж життя – це також завдання розвитку міст та територій країни.

Література:

1. Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні виклики та пріоритети в реалізації: матеріали конференції. Київ, 22 березня 2018 року. Київ, 2018. 181 с.
2. Таланчук П. М. Сформуй осердя свого щастя. Київ : Університет «Україна», 2014. 79 с.
3. Маркозова О. Навчання впродовж життя – необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. №2 (29), 2016. С. 198-204.
4. Вановська І. Аналіз базових компетентностей в сфері неперервної освіти. Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні виклики та пріоритети в реалізації: матеріали конференції. Київ, 22 березня 2018 року. Київ, 2018. С. 26-31.
5. Communication from the Commission. Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ> (дата звернення 07.02.2019).
6. The Program “Lifelong Learning” in Europe 2007 – 2013. URL: <http://mieu-project.eu/en/lifelong-learning> (дата звернення 10.02.2019).
7. Програма Європейського Союзу Erasmus+. URL: <http://erasmusplus.org.ua> (дата звернення 07.02.2019).
8. Стратегія Берліна 2030. URL: <https://www.slideshare.net/ssuserc6fd2a/2030-66419585> (дата звернення 07.02.2019).
9. Стратегія устойчивого развития Риги до 2030 года. URL: <http://www.rdpad.lv/ru/strategija-ustoichivovo-razvitija-rigi/> (дата звернення 07.04.2019).
10. Sustainable Development Goals in the Netherlands. Building blocks for environmental policy for 2030. URL: http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2016-sustainable-development-in-the-Netherlands_1966.pdf (дата звернення 07.02.2019).
11. Полтава 2030: Концепція інтегрованого розвитку міста. URL: <http://www.2030.poltava.ua/> (дата звернення 07.02.2019).

References:

1. Life-long education: social inquiries, current challenges and priorities in implementation (2018). *Materialy konferenciji*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Talanchuk, P. M. (2014). *Sformuj oserdja svogho shhastja*. Kyiv: University "Ukraine" [in Ukrainian].
3. Markozova, O. (2016). Navchannja vprodovzh zhyttja – neobkhdna peredumova dosjaghnennja zhyttjevogho uspihku ljudyny. *Visnyk Nacionaljnogho universytetu «Jurydychna akademija Ukrajinny imeni Jaroslava Mudrogho»*, 2 (29), 198-204. [in Ukrainian].
4. Vanovsjka, I. (2018). Analysis of basic competences in the field of continuing education. *Osvita vprodovzh zhyttja: socialjni zapyty, suchasni vyklyky ta priorytety v realizaciji: materialy konferenciji*. Kyjiv, 22 bereznja 2018 roku, Kyjiv [in Ukrainian].
5. Communication from the Commission. Making a European Area of Lifelong Learning a Reality (2019). Reterieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>
6. The Program “Lifelong Learning” in Europe 2007-2013 (2019). Reterieved from <http://mieu-project.eu/en/lifelong-learning>
7. European Union program Erasmus+ (2019). Reterieved from <https://www.slideshare.net/ssuserc6fd2a/2030-66419585>
8. Berlin strategy 2030 (2019). Reterieved from <https://www.slideshare.net/ssuserc6fd2a/2030-66419585>
9. Strategy of sustainable development of Riga 2030 (2030). Reterieved from <http://www.rdpad.lv/ru/strategija-ustoichivovo-razvitija-rigi/>
10. Sustainable Development Goals in the Netherlands. Building blocks for environmental policy for 2030 (2019). Reterieved from http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2016-sustainable-development-in-the-Netherlands_1966.pdf
11. Poltava 2030: The concept of integrated city development Reterieved from <http://www.2030.poltava.ua/> [in Ukr.]

